

Ugyancsak a leltárkönyvben szereplő darabszámokat oldalanként nem adtam össze, és a végösszeget sem állapítottam meg. Az ellenőrzés után azonnal, könnyűszerrel kiigazítottam őket. Ugyanakkor a fényképleltárkönyv hitelesítő szövegét rávezettem az első oldalra. Űgyszintén az ellenőrzéskor az adattári leltárkönyv első oldaláról is hiányzott ez. Az ellenőrzés után még nagyobb figyelmet szenteltem a nyilvántartási munkák végzésére.

4. Nem mindennapi feladatunk

a) *Kincseletre bukkantunk Csorváson*

A 138/1962-es számú iratunk nem mindennapi, izgalmas eseményről számol be. Csorvás község párttitkára telefonon arról értesített, hogy a község határában kapálás közben nagymennyiségű ezüstpénzt találtak. A pénzt a munkások elhordták. Lóhalálában kimentem a faluba. Csorvástól északnyugatra, a faluhoz közel, a L a d i c s-féle földön, amely most a Vörös Október Termelőszövetkezet tulajdona, a kapások tényleg gazdag kincseletre bukkantak. A lelőhely egy nagy kukoricatábla volt. Az előző héten kapálás közben, ahogy mondták, „egy vékányi” ezüstpénzre bukkantak. Hogy valóban nagymennyiségű pénz került elő, bizonyítja az is, hogy a falut úgyszólván elárasztották pénzzel. Elosztogatták. Öt-hat ember nekem is mutogatott néhányat belőle. A megtalálás után másnap néhány ember ásóval ásni kezdte azt a helyet, ahol a kincsek előkerültek. Egy edényben 3000 darabot találtak. Hogy ismét sok pénzre bukkantak, igazolja az is, hogy már Orosházán is láttam néhányat belőlük. Ismét elosztogatták. A pénzeket megtekintve úgy találtam, hogy azok az 1500—1600-as évekből való magyar és lengyel ezüstpénzek.

A párttitkárral, a tanács titkárával s még másokkal kimentem a helyszínre. A lelőhely környékén egy középkori falu helyét találtam, amelyről a falubeliek már régóta tudtak. A lelőhely közelében dolgozó munkások csapatvezetőjének figyelmét felhívtam arra, hogy a lelőhelyet érintetlenül kell hagyni, ott nem szabad ásni. Megmagyaráztam a munkásoknak a lelet jelentőségét. A falu vezetői és a termelőszövetkezet elnöke vállalta, hogy a Tanácsházára behívják azokat az embereket, akik a kincseket megtalálták és megpróbálják összeszedni. Úgy gondolták, hogy nagyrészüket sikerülni is fog. Én nyomban jelentettem a budapesti Nemzeti Múzeum Adattárának, s levelem másolatát elküldtem a legközelebbi régésznek, Trogmayer Ottónak a szegedi múzeum régészének. 1962. június 22-én kelt levelében Bálint Alajos, a Csongrád megyei Múzeumok igazgatója, középkori régész, bejelentette, hogy szívesen megtekintené ő is a lelőhelyet és környékét, ami meg is történt. Július hó 20-án a Községi Tanács Végrehajtó Bizottságánál ismét megjelentem, hogy a Nemzeti Múzeum 863—08—55/1962. számú értesítése alapján a Községi Tanács által összegyűjtött érméket átvegyem. A vezetőség

előtt hivatalos levélmérlegen az összegyűjtött 749 db éremleletet lemértük és annak súlyát 863 grammban állapítottuk meg. A tanács elnöke 3 csorvási dolgozót javasolt jutalomra részesíteni, akik a kincslelet megtalálásánál és azok összegyűjtésében jó munkát végeztek. Mindezekről jegyzőkönyvet vettünk fel és aláírtuk. A kincsleletet az orosházi múzeumba vittem, s 169/1962. számú iratban jelentést tettem a Történeti Múzeum Adattárának, valamint a minisztérium Múzeumi Főosztályának és kértem, intézkedjenek, hogy a munkások a jutalmat megkaphassák.

A Magyar Nemzeti Múzeum szakértőivel megvizsgáltattam a kincsleletet. Megállapították, hogy az XIV—XV. századi magyar és lengyel ezüstpénzekből áll. Megkértem a szakértőket, hogy tegyenek egyszerű javaslatot a Múzeumi Főosztálynak a megtalálók megjutalmazására. A Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya szeptember 11-én kelt 84 099/62. számú iratában értesített, hogy a Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága útján kiutalt összesen 200 forintot a csorvási éremleletek megtalálóinak és beszolgáltatóinak a megjutalmazására. A pénz az orosházi múzeumhoz érkezett, s a jutalmakat az átvételi elismervényekkel együtt elküldtem a csorvási Községi Tanács Végrehajtó Bizottságához azzal, hogy azt az illetékeseknek fizessék ki és az elismervényeket írassák alá, majd küldjék el múzeumunknak. Megtörténtek. A kincsleleteket pedig a Főhatóságunk jóváhagyásával beleltározni átadtam a szegedi múzeumnak.

b) *A falumúzeumokkal kapcsolatos gondjaink*

A Múzeumok és Műemlékek Országos Központja megkért arra, hogy utazzak ki Pusztaföldre, és a falumúzeum jelenlegi állapotáról, elhelyezéséről tegyek jelentést, miután a falumúzeum megalapítóját és vezetőjét át-helyezték Királyhalmára.

74/1950. szám alatt részletes jelentésben számoltam be róla. Fenntartója a nagyközség, amely a költségvetésbe 1000 forintot állított be a múzeum támogatására, de a megye törölte. A gyűjtemény jelenlegi vezetője Dér István tanító. Egy földvári lakos Nagy utca 87. számú házában egy utcára nyíló helyiségét (volt üzlethelyiséget) teljesen díjtalanul bocsájtott a múzeum rendelkezésére. A mellette levő szobában egy lakó van. Ha a község a lakót elhelyezné, egy másik szobát is használhatna a múzeum. Kb. 100 régészeti és 100 néprajzi tárgy látható az elég ízlésesen megrendezett kiállításán. A tárgyak leltározatlanok. Vasárnap 11-től 12-ig van nyitva, és átlag egy vasárnap 30—40 látogatója van. Dér István pusztaföldvári születésű, paraszti származású, múzeumi érdeklődésű, és egyetlen alkalmas ember a faluban a múzeum vezetésére. Szeretné szabad idejét a múzeumnak szentelni.

Jelentésemben javasoltam a falumúzeum fejlesztését, mert fejlődőképesnek tartom. Miután Dér Istvánt és feleségét a múzeum tőszomszédságából áthelyezték a 3 km távolságra fekvő Újfaluba, vissza kellene helyezettetni

őket, és a falumúzeum vezetőjének tudóspótlékot javaslok adni. Jó volna, ha a Múzeumi Központ felhívna a község figyelmét, hogy amennyiben a szomszédos szoba lakójának juttatna egy lakást, egy helyiséggel bővülne a múzeum. Célszerű lenne a kis falumúzeumot a Központi Gazdasági Igazgatóság segítségével átrendeztetni akkor, amikor az orosházi múzeumot átrendezik. Egyébként Dér Istvánt sok tanáccsal láttam el, és felhívtam a figyelmét, hogy a Központtal mielőbb vegye fel a kapcsolatot. Négy év múlva 287/1954. szám alatt ismét egy jelentést küldtem a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztályának a pusztaföldvári falumúzeumról. Sajnos, a múzeum anyaga az utóbbi 2—3 évben nem gyarapodott. Ennek oka Dér István rendkívüli elfoglaltsága. Ugyanis a nyári szünetekben teszi le a szaktanítói vizsgáját. Még azt is jelentettem, hogy az anyag veszélyeztetve nincs, és a múzeum vezetőjének fejlődését figyelemmel fogom kísérni, valamint azt, hogy mindenben segítségükre leszek. Néhány hónap múlva a Községi Tanács V. B. titkára arra kért, hogy október 24-én menjek ki a községbe, és az ottani falumúzeum anyagát szállítsam be az orosházi múzeumba. Többszöri látogatásom alkalmával magam is arra a megállapításra jutottam, hogy a fenti múzeum valóban életképtelen. A múzeum anyagát a falu lakossága már 4—5 évvel ezelőtt látta, és azóta látogatója nincs. Helyesltem a felszámolást és az anyagnak múzeumunkba való beszállítását. A tárgyakat be is szállítottam, és még abban az évben be is leltároztam.

A 60/1953-as számú iratunk is hasonló szomorú hírről tudósít: a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum igazgatója 17—2/1953. számú iratában arról értesített, hogy a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztálya 863—063/1953. szám alatt elrendelte a tótkomlói falumúzeum felszámolását azzal, hogy a múzeum anyagát az orosházi és a békéscsabai múzeumok osszák szét maguk között. A múzeum felszámolásával a Főosztály a békéscsabai múzeumot bízta meg. Ugyanis a tótkomlói falumúzeumot évekkal ezelőtt Tábori György tótkomlói tanár szervezte meg. De miután őt éppen az én ajánlásomra a békéscsabai múzeum igazgatóvá kinevezték, ezáltal a falumúzeum fejlődése megállt, sőt megérett a felszámolásra. Békességgel megosztottuk az anyagot. A csabai múzeum kapta a szlovák anyagot, míg az orosházi múzeumnak a magyar anyag jutott.

c) Jó tanácsok egy általános iskola nevelőtestületének

A 17/1953. számú iratunk másolata a tanú arra, hogy Lantos Györgynek, a Kardoskúti Általános Iskola általam is nagyrabecsült igazgatójának nagyon megszívlelendő, hosszú levelet írtam. A vázlatát bemutatom. Arról értesültem, hogy a címzett a nevelőtestület közreműködésével lakóhelyismereti gyűjtéseket szándékozik végeztetni. Miután mind magam, mind ifj. Olasz Ernő, a múzeumi bizottság tagja, éppen Kardoskút területén régészeti és néprajzi kutatásokat folytatunk, szívesen felajánljuk az eddig végzett kutatásaink eredményét: a gyűjtési, kutatási és rendszerezési ta-

pasztaalatokat. Az orosházi múzeum a kardoskúti iskola nevelőtestületét az alábbiakkal tudja támogatni:

A) Kardoskút történetéhez:

1. Ifj. Olasz Ernő az eddig általa végzett régészeti leletmentésről és ásatásokról készült dolgozatát a nevelőtestület rendelkezésére bocsájtja, legépelés céljából.
2. Az ezután feldolgozott ásatásai egy példányát majd az iskola adattárában helyezi el.
3. Forrásmunkánk alapján elkészíti Kardoskút vázlatos őstörténetét és a megfelelő korokhoz kapcsolja az eddig végzett ásatásainak eredményét. (Szülőföld ismertetéséhez, történelemtanításhoz segédeszközül felhasználható).
4. Megneveztem az orosházi múzeum szakkönyvtára azon két könyvét, amelyekben Kardoskútra vonatkozó régészeti anyag található.

B) Kardoskút néprajzához:

1. Legépelésre átadom a „Hagyományos földművelés a Vásárhelyi-pusztán” című készülő könyvem összefoglaló részét.
2. Ajánlottam, hogy a tanulóifjúsággal is végezhető az alábbi gyűjtések:
 - a) Gyermekjátékok és kiolvasó mondókák Kardoskúton.
 - b) Népi hiedelmek és babonák Kardoskúton.
 - c) Kardoskút vadnövényei.
 - d) Kardoskút rovar- és lepkevilága.

A gyűjtések technikai keresztülvitelére, tudományos igényeket kielégítő rendszerezés szerinti összeállítására, szakkönyvek ajánlására szívesen vállalkozom.

Levelem végén azzal búcsúztam el a kardoskúti igazgatótól, hogy céljuk minél jobb megvalósítása érdekében szíveskedjék a gyűjtésben legintenzívebben részt vevő tanárokkal múzeumunkba befáradni, ahol is az indulás előtti tennivalókat megbeszelnénk. A gyűjtés megindulása előtt, a gyűjtés kiszélesítése céljából szívesen kimennék Kardoskútra egy olyan alkalommal, amikor a gyűjtésben részt vevő tanárok együtt vannak, s minden kedves tanárnak szívesen állok a rendelkezésére.

d) *Harc a műemlékeink megmentéséért*

Az Építésügyi Minisztérium Város- és Községrendezési Főosztálya előadója, Tóth János főmérnök 28 352/1961. szám alatt megbízta a Szántó Kovács Múzeumot, hogy állítsa össze városunk népi és ipari építészeti műemlékeinek jegyzékét. 249/1961. szám alatt vázlatosan bemutattam javaslatomat.

1. A Bajcsy-Zsilinszky utca 1. szám alatti, úgynevezett Külley-ház. Az épület uradalmi tiszti lakásnak készült, a XIX. század elején. Arányos tömegelosztása, a helyiségek boltozatos megoldása, nagy pincéje, valamint téglával kirakott padlása és nagyon szép tetőszerkezete a korabeli gazdasági életre, építészetre jellemző. Eredmény: műemlék-jellegű épület lett, de később minden érvelésünk és tiltakozásunk ellenére a szemünk láttára bontották le!
2. A Thököly utca 33. számú ház fala csömpölyeges, teteje nád. A XIX. század elején épült. Szabadkéménye már lepadlásolt. Külső megjelenésében, beosztásában, az épület egyes részei megoldásában egyedülállóan tükrözi a helyi népi építészet legrégebb sajátosságait. Eredménye: városképi jelentőségű műemlék rangot kapott, de ennek ellenére sem tudtuk megmenteni.
3. A Zombai u. 7. szám alatti magtár az 1860—1870-es években téglából épült s cseréppel fedett, míves vasajtójával és vasablakaival. Ebben az utcában annak idején 40 ilyen építmény volt, ma már városunkban csak ez az egy áll még. Ez a városképi jelentőségű épület ma múzeumunk tulajdona és raktározási célt szolgál. Megvásárlását a Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya és Orosháza Városi Tanácsának anyagi támogatása tette lehetővé.
4. A Bercsenyi u. 10. szám alatti magtár kívül jó állapotban volt, de belső berendezése erősen hiányos, sebtében kiegészített. Alatta boltozatos pince foglalt helyet. Felvették a népi műemlékek, a városképi jelentőségű épületek sorába, de sajnos az új építkezések miatt ezt is le kellett bontani.
5. A Báthory utca 26. számú, ún. Alvégi- vagy Alsótemetői sírásóház. 1835 után épülhetett, mert akkor nyitották meg a temetőt. A felmenő falak vertfalak, nyeregtetős fedele cseréppel fedett. Két szobából és köztük levő szabadkéményes konyhából áll. Városunkban csak 3 szabadkéményes konyha maradt meg, de ezek közül ez a legszebb. Eredmény: a városképi jelentőségű épületek sorába vették föl, és szerencsére még áll.
6. Monori-csárda. A XVIII. században épült, s már a József császár korabeli térkép is feltünteti. A Harruckern-család építtette. Földfalú, nádtetős épület. Külseje alig változott, belső beosztása sajnos már változtatáson esett keresztül. Pincéjében található egy befalazott alagút nyílása, padlásán már csak a nyomai láthatók a betyárok búvóhelyének. Eredmény: városképi jelentőségű épület lett, lakás céljára használják.
7. Az Ady Endre utcában fekvő, volt főjegyzői lakás. Uradalmi tiszti lakásnak épült a XIX. század közepe táján, finom díszítésű homlokzattal. Eredmény: városképi jellegű fokozatot kapott, s még ma is áll.
8. A Könd utca 18. szám alatti háznak magas nyeregteteje van. Szép a homlokzata, kapuja s a szárazbejárat alatti vaskapuja. A módos

paraszti építkezés jellegzetes példája. A homlokzata védendő — szolt javaslatom. Eredmény: javaslatom ellenére nem került a védendő épületek sorába, de ennek ellenére még érintetlen.

9. A Szabadság téren álló Alföld Szálloda 1875-ben épült Hoffer Károly szegedi építész tervei alapján. Az emeletes épületet városképi jelentőségűnek javasoltam. Eredmény: nem minősítették védettnek, ma már egy modern szálloda áll a helyén.
10. A Rákóczi utca 8. szám alatti, úgynevezett Supkégel-ház. Orosháza első emeletes háza, 1844-ben vályogból épült. Az épület nyílászáró szerkezetei szép munkák. E házban rejtegették Világos után Kossuth Lajos családját néhány hétig. Eredmény: indokaim ellenére nem sorolták a védendő épületek közé, s ma már csak hült helye van meg.
11. A Zombai utca 8. szám alatti parasztház, a XIX. század második felében épült. Napsugaras oromrésze és fatornáca védetté nyilvánítandó — mondta javaslatom. Felvételre a városképi jelentőségű épületek sorába. Sajnos, ma már ennek ellenére nincs meg.
12. A Zombai utca 38. szám alatti napsugaras parasztházat is javasoltam védetté nyilvánítani. Eredmény: nem vették fel a védett épületek sorába, ezzel szemben még áll.

Végeredményben sajnálatos az a tény, hogy védettség ide — védettség oda, értékes épületeink tűntek el a föld színéről, s apasztották városunk amúgy sem nagyszámú műemléki jellegű vagy városképi jelentőségű épületeinek számát.

Különösen a Külley-ház lebontását sajnálhatjuk, hiszen mennyire alkalmas lett volna ez a ház múzeumi kiállítások, esetleg fiókleveletár vagy könyvtár céljára, de méltó helye lett volna itt a Boldizsár Képtárnak is. Vagy pedig: az épület helyiségeit, ha a szükség úgy kívánta volna, akár iskolai tantermekké is át lehetett volna alakítani. Milyen jól jönne az most!

5. Nagy változáson estünk át

Az államosított múzeumok tanácsi kezelésbe kerültek

1945 után a múzeumok folytatták tovább az addigi keretek között munkáikat. Fenntartóik a városok, megyék voltak. Fejlődésük az adott körülmények között folyt, fenntartóik szemléletéből, a múzeumhoz való hozzáállásuk fokától függött a múzeumok fejlődése. Azonban az 1950 előtti időkben érezni lehetett, hogy hazánk múzeumainak államosítása a levegőben lóg, és a megvalósításuk csak idő kérdése. Így is történt. Egy évtizeden keresztül központi irányítás mellett, kitűnő szakemberek útmutatása alapján a múzeumok minden tekintetben hatalmasan fejlődtek. A megüresedett állásokat egyetemet végzett szakemberek, régészek, néprajzosok, művészettörténészek töltötték be. Amikor, úgymond, minden múzeum szénáját sikerült